

Ivana
Priatelj
Pavičić

Pedantna sinteza velikog i raznorodnog korpusa

KATARINA HORVAT LEVAJ, *Barokna arhitektura*,
Zagreb: Naklada Ljevak, 2015., 724 str.
[fotografije: Paolo Mofardin et al.;
arhitektonski nacrti: Davorin Stepinac et al.]
ISBN 9789533038582

Krajem prošle godine Naklada Ljevak objavila je opsežnu monografiju o hrvatskoj sakralnoj, stambenoj i javnoj te fortifikacijskoj arhitekturi 17. i 18. stoljeća pod naslovom *Barokna arhitektura*. Autorica najnovijeg, impresivnog izdanja

objavljenog u Ljevakovoj prestižnoj seriji "Povijest umjetnosti u Hrvatskoj" je Katarina Horvat Levaj, jedna od ponajboljih poznavateljica ove tematike, zagrebačka povjesničarka umjetnosti koja je svoju cjelovitu istraživačku karijeru posvetila

→
Rijeka,
katedrala
sv. Vida,
pogled prema
svetištu
FOTO
P. Mofardin,
IPU

←
Dubrovnik,
isusovačka
crkva sv. Ignacija,
pročelje
FOTO
P. Mofardin,
IPU

terenskom i arhivskom istraživanju hrvatskog baroknog graditeljstva, za što je već dobila i niz vrijednih državnih i strukovnih priznanja. Prisjetimo se samo njezinih rezultata u proučavanju barokne arhitekture Dubrovnika i Boke kotorske. Nakon što je 2001. objavila zahtjevnu znanstvenu monografiju *Barokne palače u Dubrovniku*, uslijedila su njezina istraživanja baroknih bokeljskih palača, barokizacije Kneževoga dvora u Dubrovniku i uloge Tommasa Marie Napolija u izgradnji dubrovačke katedrale. Nije slučaj da je upravo pod njezinom uredničkom palicom prošle godine “nastala” monografija posvećena katedrali Gospe Velike u Dubrovniku. Posljednjih se godina intenzivnije posvetila istraživanju sakralne barokne arhitekture kontinentalne Hrvatske. Rezultate do kojih je došla istražujući nekadašnju zagrebačku isusovačku crkvu sv. Katarine ukorčila je 2011. godine u raskošnoj

publikaciji pod nazivom *Akadska crkva sv. Katarine u Zagrebu* koju je pripremila s kolegicama Doris Baričević i Mirjanom Repanić Braun. Nakon što je nekoliko godina predavala na Odsjeku za povijest umjetnosti u Splitu, godine 2013. objavila je kao fakultetski udžbenik e-knjigu pod nazivom *Hrvatska stambena arhitektura 17. i 18. stoljeća u europskom kontekstu*, koji je prošao izvan radara znanstvene i stručne javnosti, mada je to bila prva naša sinteza o ovoj tematici. Splitski je fakultetski udžbenik (“skripta”) svojim temeljitim, skrupuloznim pristupom tematici bio svojevrсна najava knjige koju je autorica tada studiozno pripremala za Ljevaka, i za koju je zasluženno dobila nagradu Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske “Radovan Ivančević” za proteklu, 2015. godinu.

Onome koji je pažljivo pročitao više od sedam stotina stranica *Barokne arhitekture* Horvat Levaj kristalno je jasno

→
Labin, palača
Battiala-
-Lazzarini,
pročelje
FOTO
P. Mořardin,
IPU

↓
Osijek, Tvrđa,
palača Slavonske
generalkomande,
vestibul
FOTO
P. Mořardin,
IPU

➤

Štrigova, crkva sv. Jeronima, kupola
FOTO P. Mofardin, IPU

koliko je priprema ove sinteze morala biti zahtjevan, doslovno impresivan istraživački poduhvat. Zasigurno ju je za to pripremila i iskustvo koje je stekla vodeći znanstveno-istraživački projekt pod nazivom “Arhitektura i urbanizam Hrvatske od 16. do 18. stoljeća – ishodišta i kontekst”, kao i rad na projektu Instituta za povijest umjetnosti posvećenog hrvatskoj umjetničkoj topografiji. Trebalo je snage, iskustva i znanja za uhvatiti se u koštac s uistinu golemim graditeljskim korpusom istraženim u posljednjih tridesetak godina, točnije od vremena objave monografije *Barok u Hrvatskoj* 1982. godine. Riječ je o svima nama dobro znanoj knjizi, u kojoj su prvi put bila publicirana tri sintezna poglavlja o arhitekturi 17. i 18. stoljeća Istre, Primorja, Dalmacije i kontinentalne

Hrvatske, iz pera Anđele Horvat, Radmile Matejčić i Krune Prijateljca.

Na preko sedamsto gusto ispisanih stranica teksta popraćenog bilješkama autorica meritorno, s fascinantnom znanstvenom pedantnošću sublimira dosadašnja stilsko-tipološka, arhivska, terenska i restauratorsko-konzervatorska istraživanja hrvatske arhitekture 17. i 18. stoljeća. Njenom marnom oku kao da ništa nije promaklo, pa ni rezultati objavljeni u pojedinim lokalnim publikacijama ili skriveni u konzervatorskim elaboratima.

Kao što je to prakticirala predajući baroknu arhitekturu splitskim studentima, Katarina Horvat Levaj i u svojoj obimnoj monografiji nastoji sagledati hrvatsku baroknu arhitekturu u kontekstu onodobne arhitekture

susjednih srednjoeuropskih država i Italije, jasno naznačujući koje mjesto hrvatski barok zauzima u tom kontekstu. Na stranicama njezine knjige čitatelj se susreće s osebujnim graditeljskim baroknim pluralizmom i diskontinuitetima te dijakronijskim razvojem baroknog stila u hrvatskoj arhitekturi, koji su bili posljedica povijesnih prilika. Autorica ukazuje i na usporedno trajanje tradicionalnih rješenja, gotičkih, renesansnih i manirističkih značajki, ponegdje još i tijekom 18. stoljeća kada se takve pojave dugog trajanja ranijih stilskih i tipoloških obilježja preklapaju s prodorom novih

strujanja rokoka i klasicizma. Tadašnja se politička podijeljenost hrvatskog prostora osjeća u izrazito regionalnom karakteru naše barokne arhitekture. Tako je arhitektura kontinentalne Hrvatske uklopljena u Habsburšku Monarhiju bila snažno povezana sa srednjeeuropskim graditeljskim trendovima, dok je ona koja je nastala na obali, na područjima pod dominacijom Venecije, pod utjecajem venecijanskog i talijanskog graditeljstva. Ujedno, na tom prostoru razmeđa između talijanskog i srednjoeuropskog baroka nastala su i osebujna djela lokalnih graditelja (kao što su predstavnici dalmatinskih graditeljskih obitelji

→

Požega,
katedrala
sv. Terezije,
pročelje
FOTO
P. Mofardin,
IPU

←
 Daruvar,
 dvorac
 Janković
 FOTO
 P. Mofardin,
 IPU

Macanović i Skoko), koji su često njegovali lokalnu tradiciju vidljivu kako u stilskim karakteristikama tako i u tipologiji. Riječ je o svojevrsnoj sinergiji regionalnih varijanti baroka i lokalne tradicije u kojoj se u tim baroknim stoljećima utjelovljuje umjetničko htijenje “domaće sredine”.

Zamah baroknog graditeljstva u Hrvatskoj se poklopio sa zaustavljanjem osmanlijske invazije, smirivanjem političke situacije i crkvenom obnovom nakon Tridentskog koncila te je bio sukladan s onodobnim političkim, gospodarskim i društvenim razvojem. Onodobna se renesansa barokne arhitekture, pokazuje Katarina Horvat Levaj, osjeća u razvoju novih i transformiranju postojećih urbanih sredina (izvanredni su dijelovi knjige posvećeni razvoju gradova poput Rijeke,

Osijeka ili Požege), gradnji crkava i velikaških palača u gradovima te raskošnih dvoraca i ljetnikovaca na ladanju.

Višegodišnjim je istraživanjima (V. Markovića, Z. Uzelca, A. Žmegača, D. Botice, D. Bilić, P. Puhmajera, i drugih) utvrđeno da su mnogi od graditelja i projektanata raskošnih baroknih crkava i palača, ali i zahtjevnih fortifikacija, dolazili iz Italije, Austrije, Njemačke i Češke. Obimnu je građu Katarina Horvat Levaj raspodijelila u knjizi po vrsti arhitekture, odnosno na sakralnu i profanu. Unutar opisane podjele djela je sistematizirala prema kronološkom i geografskom kriteriju, inzistirajući na njihovoj prezentaciji u konkretnom društveno-povijesnom kontekstu.

Posebno je težište autorica stavila na istraživanje ishodišta tipologije i stila u srednjoeuropskom i mediteranskom krugu, na prostoru od papinske države do habsburških prijestolnica Graza i Beča.

Čitatelju najnovije monografije u Ljevakovoj ediciji se temeljem uvida u brojna raskošna rješenja barokne sakralne i stambene arhitekture neosporno nameće zaključak kako je graditeljska djelatnost 18. stoljeća bila jedna od najplodnijih i najraskošnijih dionica povijesti starije hrvatske arhitekture. Riječ je o razdoblju koje reprezentiraju dubrovačka katedrala, katedrala sv. Terezije u Požegi i svetište Majke Božje Jeruzalemske na Trškome vrhu, upravna zgrada šećerane u Rijeci, Bedekovićeve kurija u Gornjoj Bedekovčini i dvorac Eugena Savojskoga u Bilju. Obrađujući ovo razdoblje autorica s posebnom pozornošću analizira hrvatska ostvarenja nekih od najzvučnijih predstavnika europskog baroka poput Johanna Lucasa von Hildebrandta, Andree Pozza, Giorgia Massarija i Tommasa Marie Napolija, ali i odjeke utjecaja pojedinih uglednih europskih arhitekata u domaćim krugovima naručitelja i graditelja.

Na kraju moram istaknuti raskošnu likovnu opremu ove najnovije monografije o baroknoj hrvatskoj arhitekturi,

što doprinosi ne samo njezinoj dokumentarnosti, nego i vizualnoj vrijednosti. Autoričin tekst prati više od 600 fotografija u boji, shematskih prikaza i arhitektonskih snimaka (tlocrti, presjeci i rekonstrukcije izvornog izgleda), bibliografija te kazala osobnih imena, lokaliteta i spomenika. Povjesničarima umjetnosti i povjesničarima arhitekture, arhitektima i studentima, općenito budućim korisnicima monografije osobito će biti korisna izvorna arhitektonska dokumentacija objavljena u knjizi, unutar koje se izdvajaju arhivski nacrti i prikazi iz razdoblja od 17. do 19. stoljeća pribavljeni iz arhiva u Hrvatskoj, Austriji, Mađarskoj i Francuskoj.

Katarina Horvat Levaj sazdala je svoju sintezu metodološki se oslanjajući na zahtjevne kriterije klasične škole povijesti umjetnosti – opsežna terenska i arhivska istraživanja te stilsko-tipološku komparativnu analizu i interpretaciju. Možemo zaključiti kako njezino monumentalno djelo – na kojemu joj iskreno čestitam – predstavlja veliki doprinos ne samo poznavanju izuzetno zahtjevnog, raznorodnog i velikog korpusa barokne arhitekture, nego cjelovitoj hrvatskoj povijesti umjetnosti. ×